

- ⁸³ Дзем'юк О. Міські депутати визнали Росію країною-агресором! / О. Дзем'юк // Яремчанський вісник. – 2015. – С. 1.
- ⁸⁴ Чужої біди не буває // Верховинські вісті. – 2014. – 21 берез. – С. 1.
- ⁸⁵ Гапчук О. Чому ж ти такий наглий, брате-східняче? / О. Гапчук // Верховинські вісті. – 2014. – 1 серп. – С. 12.
- ⁸⁶ Власник готелю в Делятині вигнав біженця з Донбасу // Яремчанський вісник. – 2014. – 18 лип. – С. 4.
- ⁸⁷ Інформація Романа Кліма. Записано 7 серпня 2014 р.; Голова районної ради провів нараду з керівниками правоохоронних органів району // Гуцульський край. – 2014. – 1 серп. – С. 3.

Проблема участія українців із регіонів в Революції Достоїнства і необ'явленій війні ще не стала предметом окремого дослідження в українській історіографії. В статті зроблено спробу відобразити внесок українців, які проживають на території Галицької Гуцульщини, в збереження суверенітету і територіальної цілісності України.

Ключеві слова: війна, гуцули, воїни, добровольці, суверенітет, Україна.

The problem of the Ukrainian taking part in nondeclared hybrid war has not been viewed as a subject of research in Ukrainian historiography yet. An attempt to show the contribution of Ukrainian living on the territory of Galician Huculshtchyna to getting independence and territorial integrity of Ukraine has been made in the article.

Keywords: war, huculy, soldiers, volunteer, independence, Ukraine.

УДК 394

Світлана БОЯН, Назар БАЮРЧАК

МОЛЬФАРИ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ: ТИПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

На основі вивчення джерельної бази розглядається з етнологічного ракурсу явище мольфарства українських Карпат, виділяються характерні особливості мольфарів та проводиться типологічний аналіз цього магічного ремесла. Огляд етнографічних збірників кінця XIX – початку XX ст. і сучасної літератури періоду незалежності України дає змогу дійти висновку про відсутність наукової розробки цієї проблеми у вітчизняній науці. Дослідивши і проаналізувавши етимологію мольфарів, розроблено певну класифікацію за кількома типами, а це дає змогу твердити, що мольфари у своїй діяльності є різноспрямованими.

Ключові слова: мольфарство, типологічний аналіз, магічне ремесло, етнографічні збірники, етнографічна література, етимологія мольфарів.

Українські Карпати є дещо відмежованими різними географічними чинниками від усієї території України, тому тут залишилося чимало проявів дохристиянської культури нашого народу. Особливо багатою колоритністю відзначається гуцульська традиційна культура, серед якої важливе місце посідає збережена магічна практика. У Карпатах носієм цієї галузі здавна прийнято вважати мольфарів, які займалися різного роду видами діяльності, а також мали ряд особливостей, що дозволяє виділити окремі типи серед мольфарів українських Карпат.

Процес історіографічного дослідження з даної тематики можна поділити на два основні етапи, де перший із них охоплює кінець XIX – початок XX ст., – це період інтенсивного збору етнографічних матеріалів, пов'язаний з національним відродженням і, відповідно, пробудженням зацікавлення до власної культури, побуту і звичаїв українців. На цьому етапі варто відзначити внесок вітчизняних дослідників: В. Шухевича¹, А. Онишука², В. Гнатюка³. Серед іноземних дослідників даного періоду цю проблему розробляли О. Кольберг⁴, В. Поль⁵, А.Фішер⁶, Я. Фальковський⁷ та ін.

Слід також зазначити, що до проблеми мольфарства звертався один з найвизначніших українських письменників М. Коцюбинський у своїй повісті “Тіні забутих предків”⁸, де вперше в українській літературі було детально описано образ мольфара.

Велика пауза у дослідженні мольфарства припадає на радянську добу. Причиною цього є позиція влади, яка стверджувала, що карпатської магії не існує, оголосивши мольфарів шарлатанами, а їхню практику, обряди та ритуали – пережитком. Мольфари змушені були переховуватися від радянського режиму.

В період незалежної України відновлюється інтерес до власної матеріальної й духовної культури, що призводить і до поступового дослідження мольфарства. Утім нині комплексних наукових досліджень про мольфарів не існує. Низка вітчизняних дослідників (Н. Хобзей⁹, Г. Бердник¹⁰, В. Ятченко¹¹) доволі побіжно характеризує мольфарство. Таким чином, ступінь наукової розробки проблеми мольфарства українських Карпат сьогодні знаходиться на початковому етапі, що і зумовлює актуальність проблеми.

Метою нашого дослідження є класифікація мольфарів за певними критеріями та аналіз джерельної бази. Відповідно до мети, поставлено завдання виділити характерні особливості мольфарів і на їхній основі провести типологічний аналіз мольфарів українських Карпат.

Українська дослідниця Г. Бердник, досліджуючи проблеми української магії, стверджує, що “кожен мольфар – маг у прямому розумінні цього слова. Він володіє умінням і змогою керувати стихіями та силами природи, володіє і білою, і чорною магією, а також низкою проміжних мистецтв. Різниця чорних і білих мольфарів – у меті, з якою проводиться ритуал, і в тому, чи зловживає мольфар подарованою йому силою”¹². Мольфари відрізняються один від одного різними ознаками і характеристиками.

Різниця між мольфарами є також в силах, які вони закликають на допомогу. Зокрема, чорний мольфар просить допомоги в померлих, вбитих, у безіменних та нехрещених, в упирів і упирят, у “заложних покійників”. Закликає він на допомогу й стихії, але, як правило, це стихії руйнівні: град, хуртовина, спека, “вітри буйні, нічні й опівнічні, денні й полуденні”). Світлий мольфар просить допомоги в предків роду, у світлих духів-охоронців, у святих, тих, кого наші предки-язичники називали світлими богами-кумирами¹³. Коли є потреба, запрошуються до помочі стихії та духи природи.

Мольфарство, як і весь стан речей у суспільстві й весь світ загалом, є явищем двостороннім. Воно може бути як добрим (з метою допомагати людині), так і злим (з метою їй нашкодити), і відповідно до мети використовуються засоби її досягнення – “чорні” і “білі”.

Особливо часто діяльність “чорних” мольфарів спостерігалася на межі XIX–XX ст. Видатний український етнограф В. Шухевич у своїй праці “Гуцульщина” описує випадки зловживання мольфарами власними уміннями: “Йик мольфар має зависть на другого, то просит дівку, аби взяла з его убрань йику шматинку и набрала его сліду. Из сліду робит мольфар куклу чоловіка, а в шматку убирає тоту куклу. Йик би не мож волосьї дістати, треба дзеркала, бо там є образ чоловіка того, що мольфар хоче збавити. Тоту куклу поставит так, аби тот на котрого заважив си мольфар, ї переступив. Йик ї пеерступит, купує мольфар у місті игли, що завзьив си на него, довго в ліжку, де тот усихає, а йик добре потисне, то зараз умирає”¹⁴. Тут можна провести порівняння з шаманами вуду, які використовують ляльку вуду у своїх ритуалах. Цей культ зародився на острові Гаїті. Його представники вважають, що після спеціального обряду лялька вуду отримує особливий зв’язок з певною людиною. Згідно з цим поданням, після встановлення зв’язку у власника ляльки з’являється можливість впливати через неї на людину, яку вона символізує (зазвичай для нанесення шкоди). Для приготування ляльки обов’язково використовуються фрагменти тіла жертви (нігті, волосся, виділення), а також річ або фрагмент речі, що належать жертві. Після створення лялька зазвичай ховається у відносній близькості від жертви або закопується недалеко від місця, де жертва часто буває.

Крім шкоди людям, мольфари, за словами В. Шухевича, могли і шкодити тваринам: “Вони богуют; то такі люде, що можут стратити чоловіка або худобу. Вони закопуют під ворота або инчий перехід або під поріг мольфу: Йик хоче збавити худобу, набере шерсти, набере сьліду з тої худоби, зробит із того сліду куклу (вола ци корову), а з шерсти зробит фіст, купити гол несе їх на перехід корові, йику хоче збавити и кладе так, аби корова того переступила. Досьвіта відкопує игли и кладе у каглу; потім натиче куклі тих игол усюди: у хробак, у йизик, аби худоба не могли їсти ані пити, потому кладе у хату, аби тота худоба схла, держит ї у каглі та бе игли у тоту зроблену худобину, а правдива від того болит та сушит ї так,

йик тамта схне у кагли”¹⁵. Тобто ми бачимо, що принцип нанесення шкоди як тваринам, так і людям однаковий, і, відповідно, поділу “злих” мольфарів за критерієм нанесення шкоди людям чи тваринам бути не може, оскільки способи є ідентичними і не вимагають окремого вивчення.

Отже, з’ясувавши, що мольфари – це люди з надприродними здібностями, тобто маги, слід вияснити диференціацію об’єкта нашого дослідження – мольфарів.

Сучасна дослідниця Г. Бердник вказує, що “мольфари” є “вроджені”, яким їхній дар і майстерність перейшли у спадок від предків, і є “вивчені”, тобто люди зі схильністю до магічного мистецтва. Щодо відмінностей між вродженими і навченими мольфарами варто зазначити, що у деяких галузях мольфарства вроджені чародії сильніші, бо родова генетика має для мольфарського мистецтва більше значення. Як правило, мольфари, котрі передають своє вміння по родинній спадковості, передають спадкоємцю і галузь, у якій працюють. Навчений мольфар не обов’язково займатиметься тим самим, що й учитель. Наставник у випадку з навченим учнем стає лише провідником енергетики¹⁶. Така типологія вказує нам на розподіл мольфарів за принципом отримання сил і знань.

Окремої уваги потребує розгляд видів діяльності мольфарів. Аналізуючи джерельні матеріали та наукові версії етнографів XIX–XX ст., можна розподілити мольфарів за видом діяльності на чотири типи:

- 1) вішунів або ворожбитів – тих, хто відгадує минуле і передбачає майбутнє;
- 2) градівників, хмарників або громівників – тих, хто відвертає град і бурю;
- 3) знахарів або примірників – тих, хто лікує недуги травами, замовляє хвороби;
- 4) звідарів – тих, хто вміє читати людські долі по небесних тілах.

Про вішунів або ворожбитів писав відомий дослідник Гуцульщини Антін Онищук: “Ворожбитом називають такого, що знає ворожити та відгадувати минувшину і будуще інтересованого, його родини, худоби і т.д. Ворожбит чи ворожка подивиться на долоню, загасить ватру, зілле воску або олова і викладає інтересованому, хто заузевсі на нього, яка висит на него придибашка, з чого йому паде щіске. Коли прийде хтось в нещастє (худоба, процес, крадіж), то Ворожбит подає йому близші інформації про причини нещастя та як лихові зарадити”¹⁷. Звідси бачимо, що ворожбити – це люди, які могли заглянути в минуле і майбутнє, їхня діяльність безпосередньо пов’язана з побутом і буденністю.

Щодо градівників, то їх поважали і боялись водночас, адже наші предки вірили, що град – кара Бога за гріхи, а насилають його злі сили. Для початку варто з’ясувати походження терміна. Звертаючи увагу на дослідження українського етнолога Н. Хобзей, у якому йдеться про те, що “на позначення людини, яка вміє розганяти хмари, в українських говірках карпатського ареалу зафіксовано градівник, градобурник, планітник, тучник, хмарник. Усі вони є відіменниковими утвореннями”¹⁸. Тому термін “градівник” має чимало синонімів, а всі ці назви походять від явищ природи.

Крім того, в словнику Н. Хобзей знаходимо інформацію про аналоги градівників в інших слов’янських народів. “Ареал поширення вірувань про захисника земельних угідь від демонів непогоди має достатньо чіткі контури в південнослов’янському мовно-культурному просторі, відомий цей сюжет також албанцям і грекам. На балканослов’янській території вірування про боротьбу покровителя села з повітряним демоном поширені в Болгарії, Македонії, східній та західній Сербії, Чорногорії, східній Герцеговині, деяких регіонах Примор’я. Їхню наявність у південнослов’янських традиціях можна трактувати як одну з типологічних ознак балканської мовно-культурної спільності, а ареал поширення – як один з можливих карпато-балканських різновидів”¹⁹. Звідси бачимо, що в багатьох народів південних слов’ян були свої “градівники”. І в цілому, в карпато-балканському регіоні це явище було досить буденним.

Досить суперечливим є питання, звідки саме походять “градівники”. З цього приводу можна виокремити три версії їхнього походження. Перша – це карпатський регіон, друга – балканський і третя версія – незалежне один від другого виникнення і поширення “градівників” серед слов’янських народів. Обмежуючись скупкою джерельною базою, ми не можемо дати однозначну відповідь, а просто констатуємо факт, що не тільки на теренах України були

подібні вірування, а й в інших слов'янських народів, які, можливо, перейняли ці традиції і вірування саме від нас.

Одним з перших, хто з'ясував походження градівників в етнографічних джерелах, був відомий український етнограф А. Онищук, який описав градівників: “Градівники, се люди, що “знають відвертати бурю”. До сього мають они “ружні ковалки из церкви” та знають усякі закляття й молитви”²⁰. З цього бачимо, що градівники – це люди, які відвертали буревій і грозу силою слова.

Крім того, в дослідженнях А. Онищука знаходимо ще кілька цікавих відомостей: “Кожде село має своїх градівників і всякий боронить лиш свої громади. З сего виходить, що буває не раз – один градівник, відвернувши від свого села, наверне на друге, розуміється, де слабший градівник, і часом “зіпре сі один на другим, моцуют сі: той хоче від свої гміни відвернути, а той від свої тай котрий душий, то переможе. Нираз як дуже зіпрут сі, то и котрись из сьвіта піде...”²¹. Таке твердження автора засвідчує про те, що градівників на межі ХІХ–ХХ ст. було досить багато і це явище на той час було достатньо розповсюджене.

Інший визначний український етнограф початку ХХ ст. В. Гнатюк подає ще один доказ того, що градівники на межі ХІХ–ХХ ст. були досить чисельні: “Деякі громади тримають собі градівників і платять їм за те, що ті розганяють хмари. Коли градівник побачить градову хмару, хрестить її, промовляє відповідне зашіптування і хмари розходяться. Деколи замість зашіптування відмовляє градівник молитви від кінця. Дзвонення буває також помічне від хмар, тому градівники виходять подекуди на дзвіниці і дзвонять, скоро появляються небезпечні хмари”²². Можна припустити, якщо сільські громади платили градівникам за їхню роботу, то це і була основна причина їх чисельності. Не факт, що кожен з них володів справжніми здібностями градівника, але платня за таку неважку роботу могла спокушати різних шарлатанів і авантюристів, чим і можна пояснити те, що чи не в кожному карпатському селі того часу був свій градівник.

Разом із тим В. Гнатюк також дає нам широкую характеристику градівників і описує спосіб, за допомогою якого можна стати градівником. “Градівники є природжені і вчені. Хто хоче стати градівником, повинен вирізати літорость (паросток) розігнати нею гадюку й жабу, коли гадюка хоче їсти, потім присвятити ту літорость разом із зіллям на зелені свята, а по сім зможе нею відігнати хмати. Коли літоростями обведе поле, то град його також не ткне”. “Можна стати ще градівником, коли хто вкраде палицю в діда, або патик, при помочі якого запалюють свічки в церкві, поставити його так, аби над ним відправлено дев'ять служб, а потім буде переховувати його. Коли ж побачить, що гадина хоче пожерти жабу, розжене їх ним. На Св. Вечір не має ні їсти, ні пити, ні говорити, зате кожної страви має надібрати по дев'ять раз, завити в платок і сховати. Як надійде туча, має вийняти той патик, поставити на нього приховані страви в платку, стати голий проти тучі і виголосити окрему формулку проти граду, а град піде куди інде”²³.

Як бачимо, сама процедура становлення градівника, описана в джерелах є досить складною. Недаремно тут згадано про зміїв (гадів), адже як змій так і жаба – споконвіку священні символи мудрості, символи дощу, води, які простежуються у багатьох традиціях світу, їх шанують і водночас бояться, адже непосвяченим можуть принести і шкоду. Також слід звернути увагу на те, що тут переплітаються язичницькі і християнські мотиви. По-перше, віра в можливість людини розганяти хмари – це вже є пережитками язичництва, по-друге, для того, щоб стати такою людиною, потрібно ритуал провести у тісному зв'язку з християнськими релігійними традиціями.

Цікавим є також і сам обряд розгону градівником хмар і граду, описаний П. Чубинським у “Працях етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Руський край”:

“1. Взяти прутик (ліщини), освячений 7 раз ніж (градовий).

2. Прийти на місце, увіткнути ніж і прочитати молитву (замовляння).

3. Витягти ніж і взяти разом з прутиком в праву руку та навести в той бік, де бушує

град зі словами:

“Граде лукавий, рабе лукавий!

Нехай тебе хмари не носять,

бо тебе люде не просять.

Буйні вітри! Візьміть Ви цю хмару
на свої тонкі крила,
занесіть її за океан-море,
за теплі води, за круті гори,
за жовті піски, щоб він там розтав і пропав нині,
во віки віків, най буде так! Тьфу, тьфу, тьфу!
Щезни, пропади од лица Божого
і од мене! (повторити 3 рази)²⁴.

На прикладі цього обряду ми ще раз переконаємося в тому, що в діяльності мольфарів (градівників) переплітаються як язичницькі, так і християнські мотиви.

Сучасних досліджень про градівників є дуже мало і тому особливо цінними є свідчення останнього відомого мольфара в Карпатах – Михайла Нечая, записаних дослідницею Г. Бердник. “Громівниками або градівниками в Карпатах здавна називають тих мольфарів, котрі вмюють повелівати небесними стихіями. Їм підвладні громи та блискавки, хмари й вихори, град, дощ та інші “води небесні”. “Коли влітку наближається грозова чи градова хмара, я виходжу на межу людських полів і читаю спеціальне заклинання, – розповідає мольфар. За інструменти мені слугують градовий ніж, громова палиця – гілка дерева, якою колись я розборонив жабу й гадюку, і особливий громовий оберіг. Силами небесними та сильним словом мольфарським я відводжу хмару від людських полів, “розрізую” своїм замольфованим ножем і пускаю на ліс, на ріку, на каміння, на неживе й невжиткове. Ні в якому разі не можна допустити блискавки. Бо як блискавка блисне – то вже мольфар не зможе відвернути грозу²⁵. Як бачимо, сам процес розганяння хмар є досить чітким і послідовним, який можна зробити за певних умов і за допомогою спеціальних мольфарських знарядь.

Дослідниця зазначає, що Михайло Нечай поділився спеціальним чаклунським обрядом для того, щоб навчитися відвертати град: “Найперше треба зробити градовий ніж. Ніж у шаманській атрибутиці взагалі і в мольфарській зокрема – важливий символ сили й боротьби, захисту й жертви, справедливої помсти, але й ворожнечі. В мольфарських обрядах він виконує дуже важливу оберегову функцію. Але за законом протидії і рівноваги, разом із тим, його застосували для виготовлення мольфи на розпалювання ворожнечі. Тож мольфар, який хоче отримати владу над грозовими стихіями, виконує спеціальний обряд. Удосвіта, перед Святвечором, чоловік іде надвір зовсім голий і з вістря коси виклепує собі чепелик – спеціальний ніж. Для градового ножа годиться не всяка коса, а тільки та, яка зламалася під час першої весняної косовиці, або та, якою випадково перерізали змію. При цьому надворі має бути тихо, аби мольфар не почув нічийого голосу. Коли він виклепає ножа, то стає навколішки і триста разів промовляє спеціальну молитву, щоразу одним подихом²⁶. Пояснити наготу можна тим, що в язичницькій традиції людина, на якій немає одягу, отримує більший зв’язок з природою і стихіями, особливо сильним цей зв’язок є зранку, коли випадала роса, а ще сильнішим він був перед великими святами, яким в нашому випадку є Святвечір.

Дослідниця Г. Бердник під час розмови з мольфаром з’ясувала, як можна стати громівником: “... цілий день той, хто вирішив стати громівником, не має права розмовляти, а ввечері, коли родина сідає до святвечірнього столу, мольфар набирає в горщик потроху всякої страви, бере в праву руку свій ніж-чепелик, а в ліву – горщик зі святвечірньою стравою і обходить за рухом сонця навколо хати. Потім стає на порозі дому обличчям до сходу і просить градового царя до вечері: “Прошу тебе до тайної вечері, білий царю, водяний чорнокнижнику, тепер маю право тебе до тайної вечері зазивати, закликати, запрошати, заклинати, а відтак – не пускати. Тепер я маю право тебе зазивати, закликати, а у літі ти не маєш права мені си показати. Маю право тепер тебе до тайної вечері зазивати, а у літі буду тебе спирати. Буду тебе не допускати, відвертати. Божими молитвами, первовічними словами буду тебе від своїх мешт і хитарів вивертати, водицею-орданицею розсичувати, розпускати. Так мольфар просить чотири рази – на всі боки, кланяючись за кожним разом на схід сонця, потім вертається до хати з тією вечерею, сідає за стіл і просить усіх рідних до вечері. І вже того вечора мольфар не сміє нікуди йти з подвір’я. Так він отримує владу над небесними стихіями. Так зміцнює своє мольфарське мистецтво і власну силу²⁷. Грозова, громова стихія – це одна зі складових мольфарської тра-

диції. Грім і блискавка – символи праці мольфара, одна з утаєних назв якої – “небесний вогонь”. Такий складний обряд, в якому тісно переплітаються пережитки давніх вірувань, а також страх і повага перед блискавкою і громом, – це, на нашу думку, ніщо інше, як відгомін давніх язичницьких обрядів, пов’язаних з віруванням у Перуна. Відповідно, можна припустити, що градівники існували ще за часів Русі. І ми вкотре спостерігаємо, як у мольфарській практиці переплітаються язичництво і християнство.

Щодо **знахарів**, то відомий український лінгвіст Б. Кобилянський зазначав: “... Знахар рятує пошкодованих примівками та зіллям”. Були серед них й такі, які могли керувати звіром: “Є такі знахарі, що напевне звір, куди хоче. Они маюг припис тим орудувати. Они є так, як слуга у газди, тоти знахарі, над ними є розказники”²⁸. Сама назва “знахар” відома багатьом слав’янським мовам і, у більшості випадків, тлумачиться як народний лікар, який користується власними немедичними способами лікування, травами, обкурюванням, нашіптуваннями. Знахарство є ще одним різновидом заняття мольфарів, важливим у повсякденному житті. Знахарі не обов’язково повинні були володіти надзвичайними здібностями, але вони дуже добре знали на природній “магії”, тобто вміло володіли знаннями про лікувальні властивості тої чи іншої рослини та інших природних засобів лікування.

Можна виокремити таке мольфарське мистецтво, як **звіздарство**. Звіздарями називали тих мольфарів, котрі вміли читати людські долі по небесних тілах. Це не обов’язково була традиційна астрологія, бо, крім знання шляхів небесних тіл та значення їхнього впливу на долі, звіздарство також включало справжню магічну практику. Наприклад, якщо дівчині не щастило вийти заміж (усе при ній: і врода, й посаг, і розумом Бог не обділив, а вродилася, як кажуть мольфари, “бездольною”), то вона йшла до звіздара чи звіздарки, й ті проводили ритуал “парування зірок”. Темної, безмісячної, але ясної ночі (коли всі зорі видно на небі) йшов чародійник разом із дівчиною до старої криниці, у воді, де відбивалося зоряне небо, попарно лічив зорі, за визначеними і відомими тільки йому ознаками. І коли знаходилася зоря без пари, то й була доля людини. І за тією зорею звіздар розповідав дівчині, де живе її суджений, бідний він чи багатий, яку має вдачу та до чого здатний, із якої він родини та в якій стороні світу живе. І якщо дівчина погоджувалася на такого чоловіка, звіздар проводив ритуал, щоб люди, суджені одне одному, зустрілися²⁹.

Тут ми бачимо, що звіздарство тісно перепліталася з традиційними космогонічними віруваннями, а вже потім із традиційною астрологією. І з цього виходило, що ті ритуали – ворожіння, за допомогою яких і впливали звіздарі на сімейно-шлюбні та любовні відносини.

Таким чином, можна виділити наступну типологію карпатських мольфарів: 1) за способами творення магічних ритуалів та кінцевої мети, яку вони несуть. Відповідно до даної типології виділяємо “чорних” і “білих” мольфарів. Вказана типологія є найбільш загальною і допомагає зрозуміти, чи може мольфар надати допомогу, чи, навпаки, нашкодити; 2) за способом отримання магічних знань та навичок. За цією типологією слід виділити “вроджених” і “навчених” мольфарів. Важливість такої типології полягає в тому, що на її основі ми можемо дізнатись джерело отримання мольфарських умінь; 3) за видом діяльності. Відповідно до неї можна виокремити віщунів або ворожбитів, градівників або громівників чи хмарників, знахарів або примірників і звіздарів. Ця типологія є найбільш вичерпною та детальною і дає нам підстави стверджувати, що мольфарство є багатогранним явищем і кожна з його сторін потребує детального вивчення з метою кращого розуміння самої природи та сутності мольфарів українських Карпат.

¹ Шухевич В. Гуцульщина : в 5 ч. / В. Шухевич. – Львів, 1899–1908. – Ч. 5. – 1908. – 300 с.

² Онищук А. Матеріали до гуцульської демонології, записані у Зеленці Надвірнянського повіту 1907–1908 / А. Онищук // Матеріали до української етнології. – Львів, 1909. – Т. 11. – С. 1–139.

³ Гнатюк В. Нарис Української міфології / В. Гнатюк. – Львів, 1998. – 264 с.

⁴ Kołberg O. Pokucie. Obraz etnograficzny / O. Kołberg. – Krakow, 1882. – Т. 1. – 358 s.

⁵ Pol W. Obrazy z zycia i natury / W. Pol. – Krakow, 1869. – Т. 1. – 623 s.

⁶ Fischer A. Rusini / A. Fischer. – Lwow ; Warszawa ; Krakow, 1928. – 190 s.

- ⁷ Фальковський Я. З. бойківсько-гуцульського пограниччя : (Начерк етнічного розміщення) / Я. Фальковський // Літопис Бойківщини. – Самбір, 1937. – Ч. 9. – 170 с.
- ⁸ Коцюбинський М. М. “Тіні забутих предків” та інші твори / М. Коцюбинський. – Донецьк : БАО, 2007. – 352 с.
- ⁹ Хобзей Н. Гуцульська міфологія : етнолінгвістичний словник / Н. Хобзей. – Львів : НАН Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича, 2002. – 215 с.
- ¹⁰ Бердник Г. Знаки карпатської магії : (Тасмниця старого мольфара) / Г. Бердник. – К. : Зелений пес, 2006. – 368 с.
- ¹¹ Ятченко В. Ф. Український шаманізм / В. Ятченко. – К. : Міленіум, 2011. – 216 с.
- ¹² Бердник Г. Указана праця. – С. 46.
- ¹³ Там само. – С. 57.
- ¹⁴ Шухевич В. Указана праця. – С. 145.
- ¹⁵ Там само. – С. 63.
- ¹⁶ Бердник Г. Указана праця. – С. 68.
- ¹⁷ Онищук А. Указана праця. – С. 84.
- ¹⁸ Хобзей Н. Указана праця. – С. 47.
- ¹⁹ Там само. – С. 48.
- ²⁰ Онищук А. Указана праця. – С. 91.
- ²¹ Онищук А. Там само. – С. 92.
- ²² Гнатюк В. Указана праця. – С. 112.
- ²³ Гнатюк В. Там само. – С. 113.
- ²⁴ Чубинський П. П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край / П. Чубинський. – СПб., 1872. – Т. 1. – С. 104.
- ²⁵ Бердник Г. Указана праця. – С. 90.
- ²⁶ Бердник Г. Там само. – С. 91.
- ²⁷ Бердник Г. Там само. – С. 92.
- ²⁸ Карпатські мольфи і мольфари. Тасмници, факти, припущення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://viche-boroslava.org.ua/index.php/ukrainskyi.../113-molfarstvo-karpaty>.
- ²⁹ Бердник Г. Указана праця. – С. 102.

На основе изучения этнографических источников проблема мольфарства в Украинских Карпатах является очень важной. Выделяются характерные особенности мольфаров и проводится типологический анализ этого магического ремесла. Обзор этнографических сборников конца XIX – начала XX вв. и современной украинской литературы позволяет сделать вывод об отсутствии научной разработки данной проблемы в отечественной науке. Мольфаров можно распределить по нескольким типам, что дает возможность утверждать о том, что мольфары в своей деятельности являются разнонаправленными.

Ключевые слова: мольфарство, типологический анализ, этнографические сборники, характерные особенности, этнографическая литература, мольфары, типы, деятельность.

Based on the study of sources is treated ethnological perspective phenomenon molfarstva Ukrainian Carpathians out molphary characteristics and typological analysis conducted in this magical craft. Review ethnographic collections late XIX – early XX century and modern literature period of Ukraine’s independence allows to conclude that the lack of scientific research of the problem in science. Examining and analyzing the etymology molphary developed a classification of several types, which allows you to say that Molfars in their activities is multi-directional.

Keywords: molfarstvo, typological analysis, magical craft, ethnographic collections, ethnographic literature, etymology molphary.